

2011

Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з використанням ГОТІВКИ

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКИ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	5
1.1. Готівка	5
1.2. Фактори, що сприяють використанню готівки.....	6
1.3. Законодавче регулювання операцій з готівкою.....	7
1.4. Негативні наслідки активізації розрахунків готівкою	8
1.5. Готівка у відмиванні злочинних доходів	9
РОЗДІЛ II. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ТА ВИЯВЛЕННЯ СУМНІВНИХ ОПЕРАЦІЙ З ГОТІВКОЮ	11
2.1. Фінансовий моніторинг	11
2.2. Виявлення сумнівних фінансових операцій та фінансові розслідування	12
РОЗДІЛ III: ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ З ВИКОРИСТАННЯМ «КОНВЕРТАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ».....	16
3.1. «Розрив ланцюга» у схемах відмивання злочинних доходів	16
3.2. «Конвертаційні операції» як спосіб приховування джерел походження коштів	17
3.2.1. Незаконне втручання в роботу банківської автоматизованої системи з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку	17
3.2.2. Розкрадання бюджетних коштів шляхом маніпуляції цінами з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку	18
3.2.3. Розкрадання коштів банківської установи з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку.....	19
3.3. Переведення легалізованих коштів у готівку як активу найбільшої ліквідності	20
3.3.1. Відмивання злочинних доходів з використанням страхової компанії та переведенням безготівкових коштів у готівку	21
3.3.2. Відмивання злочинних доходів з використанням благодійного фонду та переведенням безготівкових коштів у готівку	22
РОЗДІЛ IV: «КОНВЕРТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ» ТА СПОСОБИ ПЕРЕВЕДЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ КОШТІВ У ГОТІВКУ	23
4.1. Принципи функціонування «конвертаційного центру»	23
4.1.1. Псевдоекспортні операції з подальшим переведенням коштів у готівку	25

4.2.	Використання цінних паперів як фінансових інструментів в «конвертаційних центрах».	26
4.2.1.	Використання векселів	27
4.2.2.	Використання акцій	28
4.2.3.	Використання фінансової допомоги.....	29
4.3.	Різновиди способів переведення безготівкових коштів у готівку	30
4.3.1.	Зняття готівки фізичною особою-підприємцем для закупівлі промислових товарів .	31
4.3.2.	Зняття готівки фізичними особами під виглядом оплати праці та стипендій	32
4.3.3.	Зняття готівки під видом закупівлі сільськогосподарської продукції уповноваженою особою за довіреністю	34
4.3.4.	Зняття готівки через банківські термінали фізичними особами.....	35
4.3.5.	Зняття готівки фізичною особою під виглядом придбання цінних паперів (акцій та облігацій)	36
РОЗДІЛ V. ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКИ У ВІДМИВАННІ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ		38
5.1.	Внески до статутних капіталів	38
5.2.	Пайові внески на користь суб'єкта господарювання	39
5.3.	Отримання кредитів під заставу депозитних вкладів	40
5.4.	Переміщення готівкової валюти за межі України.....	41
РОЗДІЛ VI. ВИСНОВКИ		43

ВСТУП

На сьогодні існують три основні методи, які використовуються злочинними організаціями з метою приховування джерела походження злочинних доходів та інтеграції їх у реальний сектор економіки:

- переміщення коштів через фінансову систему, використовуючи такі методи як чеки та грошові перекази;
- фізичне переміщення коштів з використанням кеш-кур'єрів та контрабанди готівки;
- передача активів, використовуючи такі інструменти як підроблені документи на товари, послуги та роботи.

В умовах чіткого контролю фінансової системи та зовнішньоекономічної діяльності зі сторони органів державної влади увага злочинців зосереджується на використанні готівки в злочинних схемах, а саме переведенні безготівкових коштів у готівку та її переміщення між учасниками таких схем.

Вказане не потребує зусиль з боку злочинців в частині оформлення великої кількості документів або реального постачання товару, робіт та послуг через митні кордони, і має на меті – ускладнення пошуку та виявлення злочинних доходів, розміщення активів у зручних місцях чи у зручній формі з подальшим оперативним доступом до них у випадку необхідності.

Дане дослідження описує найбільш поширені схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з використанням готівки, та має на меті сприяти виявленню таких схем суб'єктами первинного фінансового моніторингу та державними органами.

РОЗДІЛ І. ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКИ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

1.1. Готівка

Загалом готівка у економічній системі використовується з метою обслуговування:

- кругообігу товарів, робіт та послуг;
- розрахунків, не пов'язаних безпосередньо з рухом товарів, робіт та послуг, а саме: розрахунків з виплати заробітної плати, премій, пенсій; страхових відшкодувань за договорами страхування; оплати цінних паперів та виплат по них прибутку; тощо.

Відповідно до інформації Національного банку України, станом на 01.01.2011 обсяг готівки в обігу становив 200,1 млрд. грн., у т.ч. у позабанківському обігу – 183,0 млрд. грн. У касах банків залишки готівки становили 17,1 млрд. грн.

За 2010 рік обсяг готівкових коштів в обігу поза банками зріс на 26,0 млрд. грн.

Питома вага готівкових коштів у грошовій масі на кінець 2010 року склала 30,6%.

Слід зазначити, що у 2010 році відбулося зростання як видачі готівки із кас банків, так і її надходжень до банківської системи:

- надходження готівки до кас банків за 2010 рік збільшилось на 15,6%. Приріст забезпечено переважно за рахунок зростання надходжень торгівельної виручки і виручки від усіх видів послуг та надходжень до кас банків на рахунки за вкладками фізичних осіб і за платіжними картками;
- видача готівки із кас банків за 2010 рік збільшилася на 18,0%. Найбільше зросла видача готівки за платіжними картками – на 27,5%. Виплати підприємствам поштового зв'язку збільшилися за 2010 рік на 11,8%.

Структура касових оборотів за напрямками видачі готівки в цілому по Україні, грн.

	Напрями видачі готівки	2010 рік	I – III кв. 2011 року
	ВСЬОГО	1 147 686 278 126	976 287 172 103
1.	Видача готівки на виплати, пов'язані з оплатою праці та стипендій	62 114 057 181	42 764 108 729
2.	Видача кредитів готівкою	10 020 388 981	11 822 911 259
3.	Видача на закупівлю сільськогосподарської продукції	75 273 716 988	46 598 778 826
4.	Видача на виплату пенсій, допомоги та страхових відшкодувань	1 456 692 517	1 413 592 854
5.	Видача на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	46 766 129 544	36 389 523 512

	Напрями видачі готівки	2010 рік	I – III кв. 2011 року
6.	Видача з рахунків за вкладками фізичних осіб	269 423 219 936	236 756 428 843
7.	Видача за придбану іноземну валюту	122 984 696 107	112 135 440 659
8.	Видача за платіжними картками	411 307 100 393	374 375 059 995
9.	Видача підкріплень підприємствам поштового зв'язку	96 598 678 981	73 987 978 593
10.	Видача на придбання та погашення цінних паперів	1 752 487 165	1 741 641 066
11.	Видача на інші цілі	49 989 110 331	38 301 707 769

Джерело: Національний банк України

1.2. Фактори, що сприяють використанню готівки

Загалом фактори, що сприяють активізації використання готівки, є наступними:

- значна частка неофіційних доходів населення і бізнесу, існування паралельної, тіньової економіки;
- низький рівень безготівкових розрахунків населення за товари, роботи та послуги;
- високий рівень доларизації розрахунків, широке використання підприємствами, банками операцій із залученням офшорних компаній;
- існування фінансових інструментів, за якими допустима виплата коштів «на пред'явника»;
- корупція.

Даний перелік не буде повним, якщо не згадати про недостатню розвиненість страхового сегменту ринку фінансів України, створення й використання фіктивних фірм, нерозвиненість вторинного фондового ринку, наявність каналів прихованого вивозу іноземної валюти за кордон, позитивне сальдо купівлі-продажу іноземної валюти, яка використовується населенням у вигляді заощаджень, а також у тіньовому обігу за участю юридичних і фізичних осіб (продаж-купівля квартир, дач, автомобілів тощо).

Слід виділити три основні шляхи використання населенням готівкової іноземної валюти:

- формування менш схильних до інфляції заощаджень в іноземній валюті;
- обслуговування тіньового товарообігу всередині країни (продаж-купівля нерухомості, автомобілів тощо);
- фінансування «човникової» торгівлі.

1.3. Законодавче регулювання операцій з готівкою

У багатьох країнах кількість готівкових коштів жорстко обмежується законодавством, їхня максимальна межа при здійсненні тієї або іншої операції не повинна перевищувати визначений законодавством поріг (суму).

В Україні повноваження щодо встановлення граничних сум розрахунків у готівковій формі для юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців покладено на Національний банк України згідно з частиною третьою статті 1087 Цивільного кодексу України.

Відповідно до пункту 1 постанови Правління Національного банку України від 09.02.2005 №32 «Про встановлення граничної суми готівкового розрахунку» гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства з іншим підприємством протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами встановлена у розмірі 10 000 гривень.

При цьому, пунктом 1.2 глави 1 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 №637 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.01.2005 №40/10320 (зі змінами) (далі - Положення) визначено, що підприємець - це фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність.

Обмежень на розрахунки готівкою між фізичними особами - громадянами та юридичними особами не встановлено.

Відповідно до статті 1074 Цивільного кодексу України обмеження прав клієнта щодо розпоряджання грошовими коштами, що знаходяться на його рахунку, не допускається, крім випадків обмеження права розпоряджання рахунком за рішенням суду або в інших випадках, встановлених законом, а також у разі зупинення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, передбачених законом.

Згідно з пунктом 2.8 глави 2 Положення підприємства можуть тримати в позаробочий час у своїх касах готівкову виручку (готівку) в межах, що не перевищують установлений ліміт каси. Готівкова виручка (готівка), що перевищує встановлений ліміт каси, обов'язково здається до банків для її зарахування на банківські рахунки.

Відповідно до пункту 5.2 глави 5 Положення установлення ліміту каси проводиться підприємствами самостійно на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси або її середньоденної видачі з каси (пункт 5.3 Положення).

Режим функціонування рахунків клієнтів банків регулюється Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 №492 (далі - Інструкція).

Інструкція не містить обмежень щодо перерахування юридичними особами коштів на рахунки фізичних осіб, операції за якими здійснюються за допомогою спеціальних платіжних засобів.

Юридичні особи можуть здійснювати перерахування коштів на рахунки фізичних осіб у випадках, визначених законодавством України (перерахування заробітної плати, дивідендів, стипендій, пенсій, соціальної допомоги, повернення надлишково сплачених сум тощо).

Згідно зі статтею 3 Указу Президента України від 12.06.1995 №436 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» контроль за додержанням суб'єктами господарювання (крім банків) норм з регулювання обігу готівки в національній валюті здійснюють органи державної податкової служби, державної фінансової інспекції, Міністерство внутрішніх справ України та фінансові органи, а за банками – Національний банк України.

Відповідно до пункту 20.1.29 статті 20 Податкового кодексу України органи державної податкової служби мають право здійснювати контроль за додержанням норм законодавства з питань регулювання обігу готівки (крім банків) та порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги).

Відповідно до статей 164-2 та 164-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення до порушників правил ведення касових операцій, а також до торговельних підприємств всіх форм власності, що здійснюють реалізацію товарів, за порушення термінів здавання виторгу застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу.

Згідно зі статтею 1 вищезазначено Указу до порушників - суб'єктів господарювання застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу.

Відповідно до статті 73 Закону України «Про банки й банківську діяльність» у разі порушення банками банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України (у тому числі щодо порядку проведення операцій з готівкою), Національний банк України адекватно вчиненому порушенню має право застосовувати заходи впливу.

1.4. Негативні наслідки активізації розрахунків готівкою

Зростання обсягів позабанківського обігу готівки як у національній, так і в іноземній валюті має такі негативні наслідки:

- сприяє подальшому поширенню тіньової економіки;
- зумовлює зміну структури грошових запасів на користь готівки, яку неможливо контролювати та в умовах якої складно прогнозувати та планувати перебіг економічних процесів;

- зменшує базу оподаткування та відповідно дохідну частину Державного бюджету.

Утримання юридичними особами оборотних коштів у готівковому вигляді для розрахунків із фізичними особами (виплата зарплат готівкою в „конвертах”, тобто, поза розрахунковими відомостями по зарплаті) послаблює мультиплікативне збільшення грошей, оскільки готівка виходить з банківського обороту та не використовується для цілей кредитування.

Звичайно, в тих чи інших масштабах готівкою користуються природно юридичні та фізичні особи з огляду на характер та специфіку їх діяльності.

Проте, аналізуючи походження готівки в позабанківському обігу можливо стверджувати, що певна її кількість насправді не відноситься до легальної діяльності, а є протизаконним переведенням безготівкових коштів у готівку.

Більше того, поява потреби у значних обсягах готівкових коштів, які обертаються в позабанківській системі, призвела до створення різних схем і структур для їх отримання (використання фіктивних фірм, підставних осіб, підроблення документів тощо).

Значною мірою діяльність «конвертаційних центрів» пов’язана з небажанням підприємців сплачувати податки, приховуванням доходів та веденням подвійної бухгалтерії. Постійне небажання сплачувати податки призвело до створення та розвитку окремого ринку послуг з «конвертаційних операцій». Практика свідчить про організованість, системність, впорядкованість такої діяльності, а також її тісний зв’язок з організованою злочинністю.

Високий попит на функціонування «конвертаційних операцій» також зумовлений ступенем криміналізації економіки. В кримінальному секторі економіки готівкові кошти необхідні як безпосередньо для ведення нелегальної господарської діяльності, так і для надання хабарів.

Таким чином, зупинення або обмеження діяльності з незаконного переведення коштів у готівку стає одним з першочергових завдань у боротьбі з кримінальною економікою, яке поряд з виявленням та блокуванням зв’язків злочинців з легальним сектором залишить організовані злочинні групи без фінансової підтримки.

1.5. Готівка у відмиванні злочинних доходів

Використання в схемах відмивання злочинних доходів готівки зумовлено необхідністю досягнення злочинцями певних цілей:

- приховування слідів походження доходів, отриманих з незаконних джерел;

- приховування осіб, що отримали (отримують) незаконні доходи й тих, що ініціюють сам процес відмивання;
- забезпечення зручного й оперативного доступу до коштів, отриманих з незаконних джерел;
- створення умов для безпечного й комфортного використання коштів, отриманих з незаконних джерел.

Оскільки злочинці прагнуть зберігати свої активи в ліквідних формах, готівка фактично є початковою стадією в процесі відмивання, що передусь стадії «розміщення», на якій злочинці намагаються мінімізувати ризики, пов'язані з можливою конфіскацією безготівкових коштів.

Відомо також, що обіг безготівкових коштів простіше контролюється ніж обіг готівкових. Кошти, переведені з рахунку на рахунок, можуть контролюватися з боку банківських установ, контролюючих та правоохоронних органів.

Так, для реалізації схем відмивання злочинних доходів зазвичай застосовуються так звані операції «розриву ланцюга». Такі операції використовуються з метою маскуванню слідів незаконного походження доходів шляхом зміни власників коштів, їх фізичного переміщення та власне шляхом їх зняття готівкою.

РОЗДІЛ II. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ТА ВИЯВЛЕННЯ СУМНІВНИХ ОПЕРАЦІЙ З ГОТІВКОЮ

2.1. Фінансовий моніторинг

Учасники фінансового ринку, як власне й інші суб'єкти господарювання, можуть стати несвідомими учасниками злочинної схеми, виявити які можливо лише у співпраці з органами державної влади.

З 2003 року Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» зобов'язує суб'єктів первинного фінансового моніторингу виявляти незвичайні або сумнівні фінансові операції клієнтів та повідомляти про їх проведення спеціально уповноважений орган з питань запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Статтями 15 та 16 вищевказаного Закону, визначено ознаки, відповідно до яких фінансові операції підлягають моніторингу.

Інформація про фінансові операції, пов'язані з готівкою, подається до Держфінмоніторингу України по наступних ознаках:

- ❖ обов'язкового фінансового моніторингу:
 - зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого операційного дня іншій особі;
 - зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом наступного операційного дня іншій особі;
 - списання готівки з поточного рахунку юридичної особи у випадку, якщо операції на зазначеному рахунку не здійснювалися з дня його відкриття;
 - списання готівки з поточного рахунку фізичної особи - підприємця у випадку, якщо операції на зазначеному рахунку не здійснювалися з дня його відкриття.
- ❖ внутрішнього фінансового моніторингу:
 - розміщення на рахунку значної суми готівкових коштів юридичною особою або фізичною особою - підприємцем, яка за рівнем доходу чи сферою діяльності не може здійснювати фінансову операцію на таку суму;
 - переказ коштів (або зняття з рахунку коштів) у сумі менше 150000 грн., якщо йому передували зарахування на цей самий рахунок готівкових коштів на суму, що дорівнює або більша за 150000 грн., у той самий або попередній операційний день;
 - здійснення особою значних за обсягом операцій з готівкою при відсутності великого обороту коштів у клієнта;

- регулярне надходження на рахунок клієнта коштів, які в подальшому отримуються готівкою ним та/або довіреною особою;
- регулярне зняття клієнтом та/або довіреною особою готівки, яка попередньо була зарахована на рахунок клієнта.

2.2. Виявлення сумнівних фінансових операцій та фінансові розслідування

Виявлення сумнівних фінансових операцій може здійснюватися контролюючими та правоохоронними органами під час виїзних перевірок, оперативних заходів, аналізу фінансової та іншої звітності, дослідження фінансової операції тощо.

Загалом аналіз фінансових операцій умовно можна розділити на наступні етапи або стадії:

- перевірка отриманих даних;
- розробка робочої гіпотези;
- збір, оцінка та перевірка додаткової інформації;
- розроблення попередніх висновків;
- побудова аргументів.

У світовій практиці існує цілий ряд зовнішніх ознак, що вказують на проведення клієнтом сумнівних або протизаконних операцій. Для їх виявлення створюються моделі або алгоритми, відповідно до яких виявляються схеми відмивання злочинних доходів.

Тож розслідування справ у даному випадку переважно починається з виявлення операцій з використанням готівкових коштів, виявлення джерела їх походження та встановлення подальшого використання цих коштів.

Водночас, встановлення законності способу та схеми фінансових потоків передбачає вивчення фінансово-господарської діяльності учасників фінансових операцій в минулому та на сьогодні, безпосередньо фінансових операцій, проведених в даній схемі та документів, пов'язаних з ними.

З урахуванням останнього слід виділити наступні ознаки, які є характерними для схем незаконного переведення безготівкових коштів у готівку, а також загалом і для схем відмивання злочинним шляхом:

- щодо учасників фінансових операцій:
 - реєстрація підприємства на підставних осіб (без певного місця проживання, психічно хворих, студентів, іноземців, засуджених, померлих осіб, за придбаними, вкраденими або втраченими документами);

- одна особа виступає одночасно засновником, керівником та бухгалтером підприємства (одноосібний засновницько-посадовий склад);
 - засновниками є особи, що проживають в регіоні, який не співпадає з регіоном реєстрації суб'єкта;
 - часта зміна засновників, власників, посадових осіб суб'єкта господарювання, неможливість встановлення місцезнаходження посадових осіб (керівника, головного бухгалтера);
 - невеликий статутний фонд;
 - назви суб'єктів господарювання нерідко подібні до назв державних підприємств;
 - відсутність ознак статутної діяльності або проведення такої діяльності в мінімальному обсязі;
 - відсутність штату працівників, виробничих і складських приміщень для здійснення статутної діяльності;
 - офіси суб'єктів господарювання, що входять до складу конвертаційного центру, як правило, мають велику охоронну мережу;
 - співпадіння даних щодо учасників операцій (наприклад, адреси місцезнаходження суб'єктів господарювання);
 - відносно короткий термін існування суб'єкта господарювання (так звані "одноденки", "ями", "метелики" існують, як правило, у межах одного податкового періоду, що ускладнює можливість контролю за їх діяльністю);
 - посадові особи здають податкову звітність з мінімальним обсягом валових доходів;
- щодо фінансово-господарської діяльності учасників фінансових операцій:
- добовий обіг коштів, як правило, збільшується наприкінці тижня, на рахунку щовечора або вранці кожної наступної доби не залишається коштів, або їх сума істотно зменшується;
 - наявність великої кількості підписаних та завірених печаткою бланків фіктивних договорів виконання робіт або надання послуг, кошторисів, актів приймання тощо;
 - застосування багатосторонніх розрахунків і платежів з великою кількістю учасників таких операцій, які розташовані в різних територіальних одиницях;

- відсутність руху коштів суб'єкта господарювання на банківських рахунках або вкрай великий обсяг фінансових операцій нещодавно створеного підприємства;
- мають широке коло контрагентів, які переказують на їх рахунки грошові кошти під різними підставами;
- щодо змісту фінансових операцій:
 - заплутаний або незвичайний характер комерційної угоди (операції), що не має економічного сенсу або очевидної законної мети;
 - невідповідність угоди (операції) діяльності суб'єкта господарювання, передбаченій статутними документами;
 - багаторазове здійснення операцій або угод, характер яких дає підстави вважати, що метою їх проведення є ухилення від процедур обов'язкового контролю, передбаченого національним законодавством;
 - великий обсяг готівкових коштів, отриманих від комерційної діяльності, яка не характеризується інтенсивністю операцій з готівкою;
 - в угоді не передбачена сплата контрагентами штрафних санкцій за недотримання термінів платежів, поставки товарів та не передбачено забезпечення ними виконання своїх зобов'язань;
 - проведення особою великої кількості фінансових операцій по рахунках інших осіб на підставі довіреності, за умови, що власниками рахунків особистий контакт з працівниками банку не встановлювався протягом тривалого часу або з моменту відкриття цих рахунків;
 - зарахування в один операційний день на відкритий клієнтом у банку рахунок коштів від декількох суб'єктів господарювання, які цього ж дня переводяться в готівку або переводяться на інший рахунок, унаслідок чого на кінець операційного дня на цьому рахунку не залишається коштів або їх сума істотно зменшується;
 - здійснення юридичною особою або фізичною особою-суб'єктом підприємницької діяльності по рахунку операцій купівлі-продажу товарів, оплати робіт або послуг без проведення по цьому рахунку будь-яких інших платежів, в тому числі обов'язкових платежів та зборів до бюджету;
 - проведення операцій з цінними паперами, метою яких є отримання клієнтами готівкових коштів;
 - не пов'язане з діяльністю особи істотне збільшення залишку на рахунку, який згодом перераховується контрагенту в інший банк

або використовується для цілей купівлі цінних паперів на пред'явника;

- розміщення на рахунку значної суми готівкових коштів особою, яка за рівнем доходу чи сферою діяльності не може здійснювати фінансову операцію на таку суму;
- сплата неустойки (пені, штрафу) за невиконання договору поставки товарів (виконання робіт, надання послуг) або за порушення умов договору, коли розмір неустойки перевищує 10 % від суми недоставлених товарів (невиконаних робіт, ненаданих послуг);
- очевидна невідповідність призначень вхідних/вихідних платежів (наприклад, кошти, що надходять в якості оплати за товари, роботи, послуги у повному обсязі витрачаються на придбання цінних паперів або закупівлю сільськогосподарської продукції);
- проведення фінансових операцій з купівлі-продажу товарів (оплати послуг), визначити вартість яких складно або неможливо (наприклад, об'єкти інтелектуальної власності; деякі види послуг, що не мають постійної ринкової вартості);
- невідповідність зазначеної в контракті вартості товарів або послуг їхній ринковій вартості;
- регулярне здійснення особою фінансових операцій з векселями, якщо дана особа не виступає емітентом або отримувачем коштів за цими векселями та не має ліцензії професійного учасника ринку цінних паперів;
- списання з рахунку юридичної особи коштів у готівковій формі, не пов'язане з характером її діяльності;
- суми, на які здійснюються фінансові операції, не відповідають майновому (фінансовому) стану клієнта;
- закриття рахунків учасників схеми після проведення певного циклу операцій з готівкою, або різке припинення таких операцій по цих рахунках.

РОЗДІЛ III: ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ З ВИКОРИСТАННЯМ «КОНВЕРТАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ»

Схеми відмивання злочинних доходів з використанням готівки зазвичай є достатньо складними та заплутаними. Безготівкові кошти суб'єктів господарювання, які в кінцевому результаті переводяться в готівку, попередньо проходять декілька етапів.

Ключовою ланкою в цьому процесі є суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності, які реєструються на підставних осіб. Одним з основних завдань, які переслідують організатори таких суб'єктів підприємницької діяльності під час їх реєстрації та використання, є уникнення кримінальної відповідальності. Для цього в якості керівників фіктивних підприємств оформлюють підставних осіб.

На сьогодні незаконне переведення безготівкових коштів у готівку залишається досить прибутковим і розповсюдженим видом нелегального бізнесу для обслуговування організованої злочинності. Нерідко такі операції, а також створення «конвертаційних центрів» відбувається за сприяння, допомоги та навіть участі безпосередньо працівників фінансових установ, в т.ч. банків, юристів, адвокатів, нотаріусів, аудиторів тощо.

Нижче наведено приклади схем, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів з використанням операцій з готівковими коштами як способу «розриву» ланцюга фінансових операцій та маскуванню джерела походження коштів.

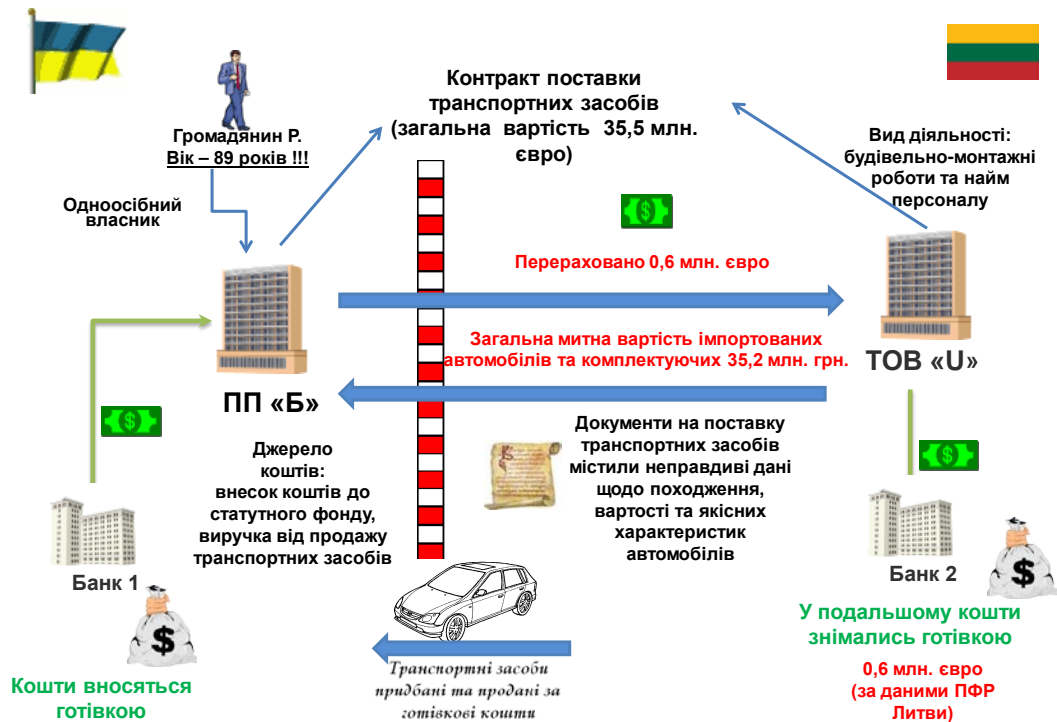
3.1. «Розрив ланцюга» у схемах відмивання злочинних доходів

На рахунок ПП «Б» його посадовими особами вносились виручка від продажу транспортних засобів та внески до статутного фонду. Частина коштів у подальшому була спрямована на користь ТОВ «U» (Литва) у вигляді оплати за автомобілі та комплектуючі.

Між ПП «Б» та ТОВ «U» був укладений контракт на купівлю транспортних засобів, запасних частин та комплектуючих до них на загальну суму 35,5 млн. євро.

За даними підрозділу фінансової розвідки Литви, на користь ТОВ «U» надійшли кошти від українського ПП «Б» на загальну суму 0,6 млн. євро. На території Литви зазначені кошти відразу зняті готівкою.

Конвертація злочинних доходів у іноземну валюту з подальшим переведенням їх за кордон та зняттям готівкою

Встановлено, що ПП «Б» здійснювався імпорт автомобілів (понад 1 000 автомобілів загальною фактурною вартістю близько 40,0 млн. грн.) за документами, що містили неправдиві дані щодо походження, вартості та характеристик автомобілів, пред'явлених та оформлених від ТОВ «У».

Одноосібним власником ПП «Б» є громадянин «Р», вік якого складає 89 років.

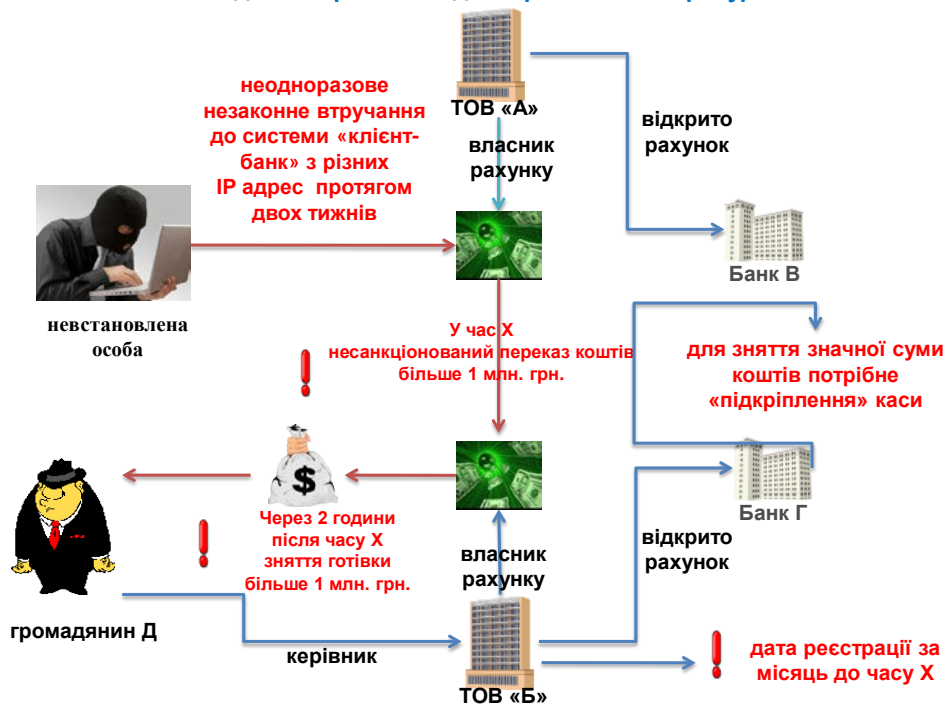
3.2. «Конвертаційні операції» як спосіб приховування джерел походження коштів

Переведення безготівкових коштів у готівку як спосіб приховування джерел походження коштів часто використовується у випадках, коли одержання доходів від злочинної діяльності досить легко встановити та довести, а відповідно кошти або інші активи можуть досить швидко та оперативно бути замороженими.

3.2.1. Незаконне втручання в роботу банківської автоматизованої системи з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку

При проведенні аналізу повідомлень про фінансові операції та додаткової інформації, отриманої від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, виявлено факт втручання в електронну систему для здійснення платежів Банку «В».

Незаконне втручання в роботу банківської автоматизованої системи для шахрайських дій з фінансовими ресурсами

З використанням різних IP адрес, невстановленою особою були здійснені спроби незаконного втручання до електронної системи для здійснення платежів, встановленої на комп'ютері ТОВ «А».

За допомогою перехоплювача клавіатури, здійснено підбір паролю доступу до електронної системи для здійснення платежів, після чого, з рахунку ТОВ «А» вкрадено більше 1 млн. грн. шляхом перерахування на рахунок новоствореного суб'єкта господарювання ТОВ «Б», відкритий у Банку «Г».

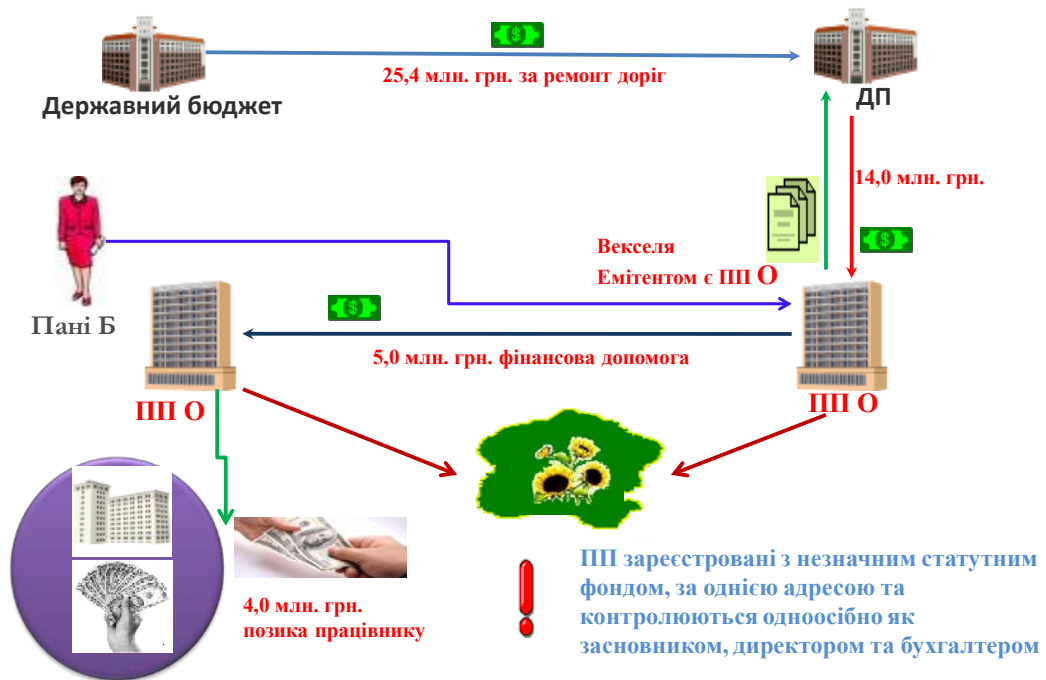
В подальшому кошти зняті готівкою Громадянином України «Д», який є керівником ТОВ «Б».

3.2.2. Розкрадання бюджетних коштів шляхом маніпуляції цінами з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку

Переведення безготівкових коштів в готівку часто використовується як спосіб приховати кошти, одержані від незаконного привласнення або розкрадання державного майна, здійсненого переважно шляхом завищення ціни та/або кількості товарів, робіт та послуг під час державних закупівель.

В 2010 році державним підприємством було перераховано 14 млн. грн. в рахунок погашення векселя приватному підприємству, яке частину цих коштів (5 млн. грн.) як фінансову допомогу надало іншому приватному підприємству, з рахунку якого знято готівкою у вигляді позики його працівнику 4 млн. грн.

Розкрадання бюджетних коштів шляхом укладання угод з надання будівельно-ремонтних послуг

Приватні підприємства зареєстровані з незначними статутними фондами, за однією адресою та мають одноосібний засновницько-посадовий склад.

За додатковою інформацією Міністерства внутрішніх справ України посадовими особами державного підприємства порушено вимоги Бюджетного кодексу України, в результаті чого державному бюджету нанесено збитки на суму понад 4,7 млн. грн.

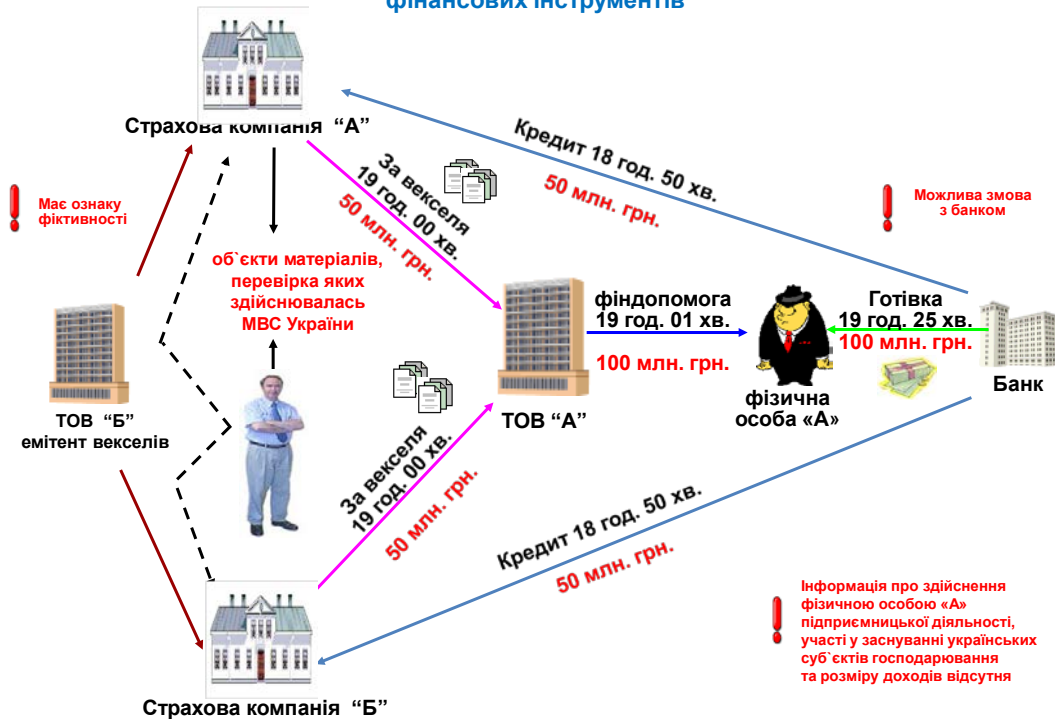
3.2.3. Розкрадання коштів банківської установи з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку

Двома страховими компаніями, які мають спільний засновницький склад, використано схему швидкого руху значного обсягу грошових коштів (з різницею у декілька хвилин) з метою перерахування кредитних коштів в якості оплати цінних паперів з ознаками «фіктивності» на рахунок спільного контрагента ТОВ «А» з подальшою конвертацією безготівкових коштів у готівку через фізичну особу «А».

Так, за один день Страхова компанія «А» та Страхова компанія «Б», після завершення операційного дня отримали о 18 год. 50 хв. кредитні кошти від Банку по 50 млн. гривень кожна.

Одразу зазначені кошти були перераховані в якості оплати за векселя з іменним індосаментом на рахунок ТОВ «А».

Розкращання коштів банківської установи шляхом використання страхових компаній та фінансових інструментів

ТОВ «А», у свою чергу о 19 год. 01 хв. було перераховано отримані кошти у сумі 100 млн. гривень на рахунок фізичної особи «А».

В подальшому, фізичною особою «А» о 19 год. 25 хв. знято їх готівкою.

Також встановлено, що емітент векселів має ознаку фіктивності.

Фізична особа «Б» - засновник Страхової компанії «А» та Страхової компанії «Б», а також Страхова компанія «А» були залучені до схеми, пов'язаної з махінаціями на ринку нерухомості.

3.3. Переведення легалізованих коштів у готівку як активу найбільшої ліквідності

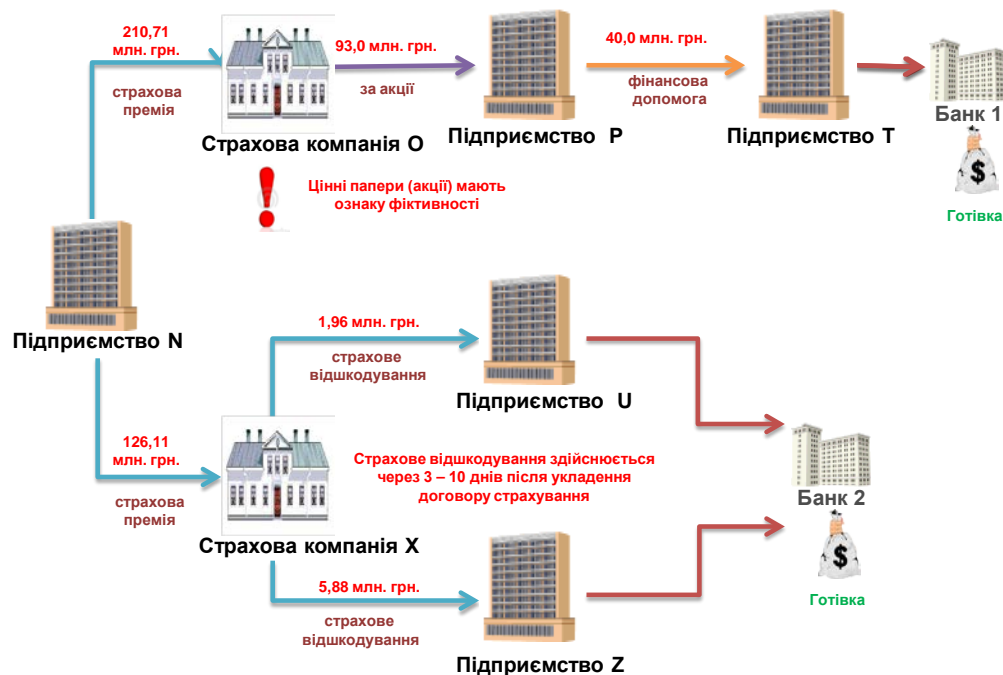
Операції з переведення безготівкових коштів у готівку часто використовуються на останній стадії відмивання, коли вже легалізовані кошти переводяться в готівку, оскільки вважаються найбільш ліквідними.

У таких випадках схема передбачає відмивання злочинних доходів безпосередньо у фінансовій системі, що часто здійснюється з використанням таких інструментів як здійснення операцій на підставі укладених удаваних договорів купівлі-продажу як товарів, робіт або послуг, так і цінних паперів, страхових послуг, прав вимог, надання фінансової допомоги тощо.

3.3.1. Відмивання злочинних доходів з використанням страхової компанії та переведенням безготівкових коштів у готівку

Встановлено використання виплат страхового відшкодування за договорами страхування майна з «фіктивними» страховим актом та відповідною експертною оцінкою про настання страхового випадку.

Відмивання злочинних доходів приватного підприємства шляхом використання страхових операцій та цінних паперів

Підприємством «N» було перераховано страховій компанії «O» 210,7 млн. грн. в якості страхової премії, із загальної суми якої страховою компанією «O» перераховано підприємству «P» 93,0 млн. грн. в якості оплати за цінні папери. При цьому встановлено, що цінні папери мають ознаки фіктивності.

Підприємством «P» було перераховано 40,0 млн. грн. підприємству «T» як фінансову допомогу, які в подальшому зняті готівкою.

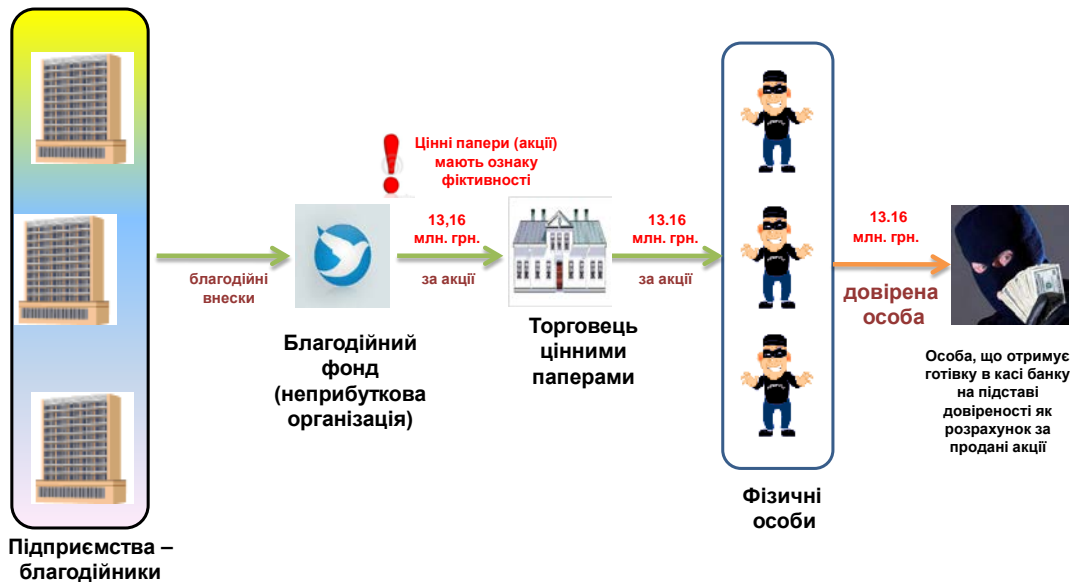
Одночасно з вказаним ланцюгом операцій підприємством «N» перераховано 126,1 млн. грн. страховій компанії «X». З загальної суми грошових коштів, перехованої страховій компанії, 2,0 млн. грн. виплачено в якості страхового відшкодування підприємству «U», за договором страхування, який був укладений за 5 днів до виникнення страхового випадку та грошову суму в розмірі 5,9 млн. грн. виплачено в якості страхового відшкодування підприємству «Z» за договором страхування, який був укладений за 7 днів до виникнення страхового випадку.

Підприємства «U» та «Z» входять до складу «конвертаційного центру». Страхові премії по укладеним договорам страхування підприємствами «U» та «Z» не сплачувались.

3.3.2. Відмивання злочинних доходів з використанням благодійного фонду та переведенням безготівкових коштів у готівку

Одним з найпривабливіших фінансових інструментів конвертації безготівкових коштів у готівку є використання благодійницьких внесків. Даний фінансовий інструмент забезпечує додаткову перевагу – оптимізацію податкового навантаження.

Відмивання злочинних доходів приватних підприємств шляхом використання благодійного фонду

Групою підприємств перераховано 3,7 млн. грн. в якості благодійної допомоги до благодійного фонду – громадської організації, яка зареєстрована як неприбуткова організація.

Благодійним фондом зазначені кошти використано для оплати торгівцю цінними паперами за акції в сумі 13,2 млн. грн.

В подальшому торговець цінними паперами перерахував двом фізичним особам вказані кошти за акції, які в подальшому зняті готівкою з їх рахунків довіреною особою.

РОЗДІЛ IV: «КОНВЕРТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ» ТА СПОСОБИ ПЕРЕВЕДЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ КОШТІВ У ГОТІВКУ

На сьогодні винайдено чимало способів перетворити безготівкові кошти нелегального походження в готівку, при цьому надати таким операціям вигляду легальних, пов'язаних з регулярною господарською діяльністю.

В той же час, на основі детального аналізу фінансових операцій, пов'язаних з переведенням коштів у готівку, варто зазначити, що суть та зміст таких операцій не відрізняється – це проведення безготівкових коштів через низку банківських рахунків суб'єктів господарювання, з останнього з яких здійснюється видача коштів готівкою.

Власне різноманіття схем полягає у постійній та вибірковій зміні ключових елементів схеми – учасників, предмету, періоду та частоти фінансових операцій, способів перерахування коштів та зняття готівки.

У схемах переведення безготівкових коштів у готівку використовуються як юридичні, так і фізичні особи, при цьому такі операції не є характерними для останніх.

Безготівкові кошти можуть переводитися у готівку під виглядом закупівлі товарів, послуг, робіт, цінних паперів, зняття власних заощаджень, доходу від підприємницької діяльності, надання позик/фінансової допомоги працівникам або іншим особам, тощо.

Нижче наведено результати деяких фінансових розслідувань, на прикладі яких висвітлено нестандартні ознаки «конвертаційних операцій».

4.1. Принципи функціонування «конвертаційного центру»

Основний принцип «конвертаційного центру» – переказ коштів на «транзитний» рахунок, з якого в подальшому кошти будуть зняті готівкою. Проте, для такого переказу коштів необхідно обґрунтування, у зв'язку з чим часто укладаються удавані торгові контракти або реальні договори в яких, зокрема, завищується ціна на товари, роботи або послуги. При цьому, факт виконання зобов'язань за такими договорами досить важко перевірити.

Завищення витрат на придбання товарів, робіт та послуг, який є одним з найстаріших методів шахрайства, залишається на сьогодні звичайною практикою як у справах з ухиленням від оподаткування, так й у справах з відмивання злочинних доходів. Ключовим елементом цього методу є спотворення ціни товару, послуги або роботи з метою передачі надлишку вартості між учасниками угоди.

Суть даного підходу полягає у передачі додаткової вартості шляхом виставлення рахунку на товар, послугу чи роботу за ціною вище справедливої ринкової ціни, при цьому придбання та подальший продаж товару, послуги чи роботи здійснюється за ринковою вартістю.

На додаток до маніпуляції цінами на товари, роботи та послуги, іншим інструментом може слугувати завищення або заниження кількості товарів, послуг та робіт, що перевозяться або надаються. Більше того, документи, пов'язані з постачанням товарів, можуть використовуватися безліч разів у різних фінансових операціях або з різними компаніями-контрагентами.

Суть даного підходу зводиться лише до відображення недостовірної інформації у фінансово-господарських документах та податковій звітності.

Наприклад, укладання контракту на виконання послуг або робіт, зокрема транспортних або ремонтних робіт, юридичних або консалтингових послуг. Довести, що консультація не дала позитивного економічного ефекту практично неможливо. Вартість таких послуг, як правило, співпадає з ринковою, але їх кількість та, відповідно, загальна вартість залежать виключно від побажань замовника. Тобто, від суми, яку необхідно перевести у готівку. За результатами виконання послуг, передбачених відповідно до укладених договорів, складаються акти, які й дозволяють здійснити переказ коштів та в подальшому конвертувати у готівку.

Іншим інструментом може слугувати підміна або придбання товарів, робіт та послуг, оцінку реальної вартості яких встановити неможливо.

Суть даного способу полягає у використанні товарів, робіт та послуг, які не мають жодної цінності або на них встановлено ринком незначну ціну, але за властивостями або характеристиками такі товари, роботи або послуги схожі на товари з високою вартістю, що дає можливість здійснювати підміну таких товарів шляхом внесення неправдивої інформації у фінансово-господарських документах та податковій звітності.

Наприклад, фіктивний ліцензійний договір дозволяє проводити значні суми коштів між учасниками «конвертаційного центру», оскільки оцінити нематеріальний актив (об'єкти інтелектуальної вартості) досить важко та часом вартість такої оцінки може бути високою. При цьому деякі об'єкти інтелектуальної власності не потребують офіційної реєстрації. Достатньо лише укласти ліцензійний або франчайзинговий договір та періодично перераховувати платежі на рахунок юридичної або фізичної особи, що є власником ідеї або винаходу.

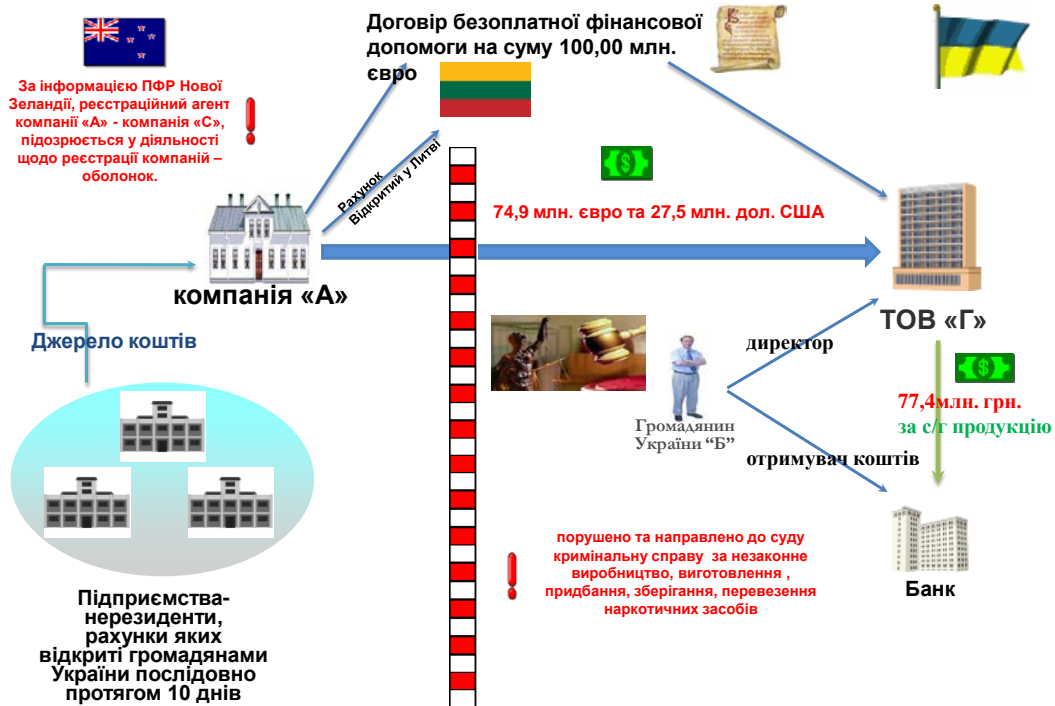
Ще одним з інструментів є фіктивні поставки товарів, робіт та послуг або фіктивні угоди.

Даний підхід користується найбільшим попитом, оскільки на відміну від попередніх способів не потребує жодних витрат на придбання товарів, робіт або послуг, лише необхідне оформлення фіктивних документів або, іншими словами, оформлення поставок товарів, робіт або послуг через фіктивні фірми. Продавець може не здійснювати поставку товарів, робіт або послуг, а в змові з покупцем укласти та оформити всі документи на поставку товарів, робіт або послуг, пов'язаних з цією угодою.

4.1.1. Псевдоекспортні операції з подальшим переведенням коштів у готівку

Компанією-нерезидентом на території України через українське підприємство здійснено конвертацію валютних коштів, які в подальшому були зняті готівкою.

Відмивання злочинних доходів шляхом зовнішньоекономічних та валютообмінних операцій

Між ТОВ «Г» (Україна) та компанією «А» (Нова Зеландія) було укладено договір безоплатної фінансової допомоги на суму 100,0 млн. євро.

Протягом певного періоду на рахунок ТОВ «Г» від компанії «А» зараховувались кошти на загальну суму 74,9 млн. євро та 27,5 млн. дол. США (1,0 млрд. грн.), частину з яких було відразу конвертовано в національну валюту та через касу банківської установи, знято директором ТОВ «Г» готівкою на закупівлю сільськогосподарської продукції у сумі 77,4 млн. грн.

Встановлено, що відносно громадянина «Б» правоохоронним органам порушено та направлено до суду кримінальну справу щодо незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, та який був оголошений у державний розшук за підозрою у грабежі, поєднаному з проникненням у житло.

В рамках розслідування отримано інформацію підрозділу фінансової розвідки Нової Зеландії та встановлено, що джерелом походження коштів на рахунку компанії «А» були кошти компаній – нерезидентів, рахунки яких відкриті громадянами України послідовно протягом десяти днів.

Реєстраційний агент компанії «А» - компанія «С», підозрюється у діяльності щодо реєстрації компаній – оболонки.

4.2. Використання цінних паперів як фінансових інструментів в «конвертаційних центрах»

Найбільш використовуваним цінним папером у «конвертаційних центрах», як власне й у інших схемах відмивання злочинних доходів, є вексель, який тісно пов'язаний з торговими операціями, оскільки є засобом платежу за постачання товарів, робіт та послуг.

Типовим прикладом є ситуація, коли покупець виписує в оплату за отримання будь-якого товару чи послуги від продавця вексель з бланковим індосаментом. В ході проведення певних операцій (в т.ч. можлива фальсифікація звітності та платіжних документів) цей вексель отримує фізична особа, яка пред'являє його до сплати власнику, отримує кошти та знімає кошти з рахунку готівкою.

Діючим законодавством України не передбачено обмежень використання векселів у розрахунках під час здійснення будь-якої господарської діяльності. Специфікою їх обігу є:

- відсутність будь-якого контролю з боку держави за випуском та обігом векселів;
- «легкість» обігу векселів на фондовому ринку (випускається (обертається) винятково в паперовій формі, для здійснення розрахунків з їх використанням відсутня необхідність звертатися до реєстратора;
- векселі не обертаються на організованому ринку, де існують певні вимоги щодо їх ліквідності та котирування;
- відсутність єдиного державного реєстру векселів, що у свою чергу значно ускладнює здійснення контролю за їх випуском та обігом;
- відсутність обмежень щодо обсягу випуску векселів одним суб'єктом господарської діяльності залежно від обсягу його активів;
- відсутність реєстру ліквідованих підприємств, які були емітентами векселів та підприємств, векселі яких визнані недійсними.

Окрім використання векселів досить часто у схемах переведення безготівкових коштів у готівку використовують акції, облігації, інвестиційні та ощадні сертифікати як спосіб переказу коштів між учасниками схеми.

Звичайно існування акцій виключно в бездокументарній формі робить обіг акцій більш «прозорим». В той же час, на ринку цінних паперів все ще обертаються акції фіктивних акціонерних товариств, які і стають фінансовим інструментом в діяльності конвертаційних центрів.

Отже, всі вищеперелічені чинники призводять до того, що фінансовий ринок стрімко наповнюється неліквідними цінними паперами, які часто використовуються в незаконних цілях та відмиванні злочинних доходів.

Але найбільш поширеним способом переказу коштів між учасниками «конвертаційного центру» є надання комерційних позик або поворотної фінансової допомоги, як процентних, так й безпроцентних.

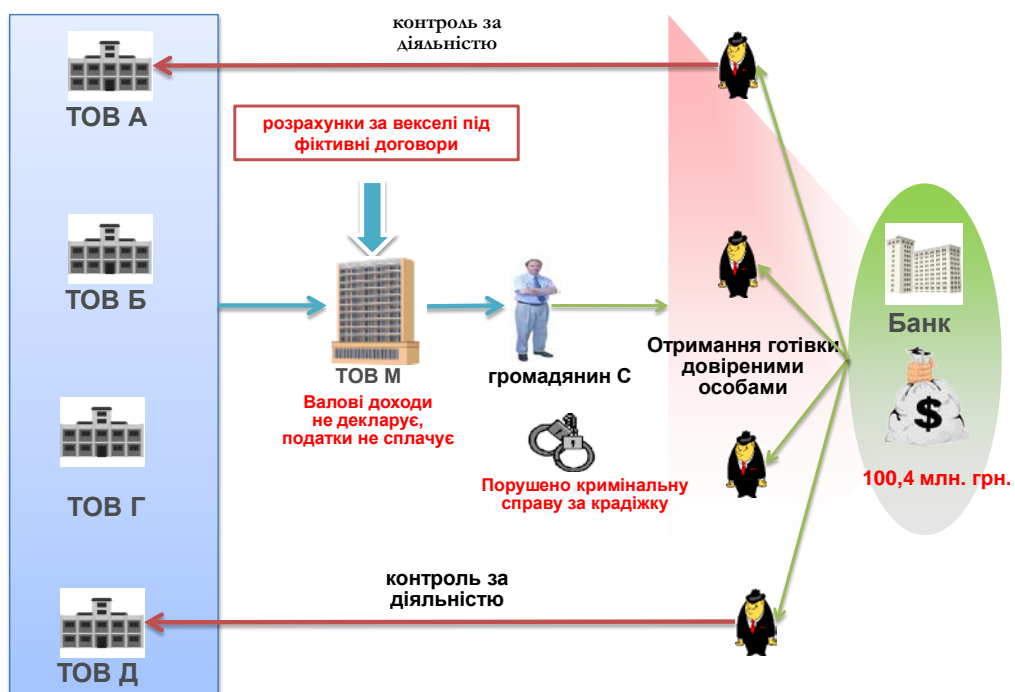
При цьому, термін угод з надання комерційних позик або фінансової допомоги не має обмежень у часі, до моменту настання дати погашення зобов'язань боржника вже не буде існувати, як власне й держателя боргових зобов'язань. Термін надання такої допомоги може навіть сягати 50 років, а їх надання є безпроцентним та не потребує реєстрації у контролюючих органах.

Як і в схемах використання цінних паперів у даній ситуації права на боргові зобов'язання можуть переуступатись суб'єктам господарювання та слугувати для проведення інших фінансових операцій неодноразово.

4.2.1. Використання векселів

Під час аналізу фінансових операцій були виявлені однотипні фінансові операції, які пов'язані з акумулюванням на розрахунковому рахунку ТОВ «М» коштів під виглядом купівлі-продажу векселів.

Використання векселів у діяльності «конвертаційного центру»

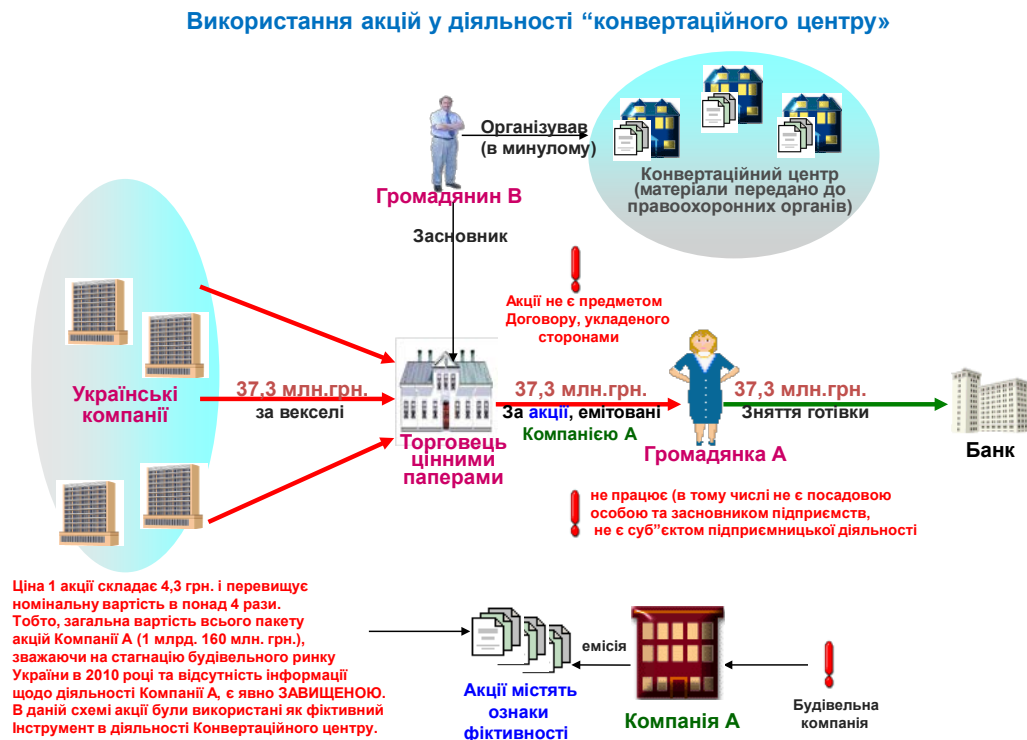
В подальшому, акумульовані кошти перераховувались на рахунок громадянина «С» та знімались чотирма довіреними особами, що здійснювали контроль за діяльністю суб'єктів господарювання, які перераховували кошти на рахунок ТОВ «М», готівкою в сумі 100,4 млн. гривень.

При опрацюванні копій документів, пов'язаних із розрахунками за векселі, встановлено, що деякі векседавці та векселеотримувачі валові доходи не декларували. Тобто здійснена емісія векселів під удавані договори. ТОВ «М» валових доходів не декларувало, платежів до бюджету не здійснювало.

Водночас, у відношенні фізичної особи «С» правоохоронним органом вже була порушена кримінальна справа за крадіжку.

4.2.2. Використання акцій

Групою компаній, з метою незаконної конвертації безготівкових коштів у готівкові, протягом 4 місяців перераховано на рахунок Торговця цінними паперами кошти у сумі 37,3 млн. гривень в якості погашення векселів.

В подальшому, Торговець цінними паперами, в дні отримання або наступного дня, перерахував кошти у сумі 37,3 млн. гривень Громадянці «А» за акції, емітовані Компанією «А».

В свою чергу Громадянка «А», в дні отримання або наступного дня, знімала кошти готівкою у сумі 37,3 млн. грн. в касі Банку.

При проведенні аналізу документів встановлено, що:

- засновником Торговця цінними паперами є Громадянин «В», який у минулому був причетний до організації «конвертаційного» центру;

- Громадянка «А» є безробітною, не є засновником підприємств, не є суб'єктом підприємницької діяльності;

- Компанія «А» є будівельною компанією. При цьому, у відкритих джерелах інформації відсутня інформація щодо діяльності Компанії «А» (наявність будівельних майданчиків, техніки та інших активів тощо);

- предметом договору купівлі - продажу цінних паперів, на виконання умов якого Торговцем цінними паперами повинні були перераховані кошти на користь Громадянки «А», є векселі, а не акції;

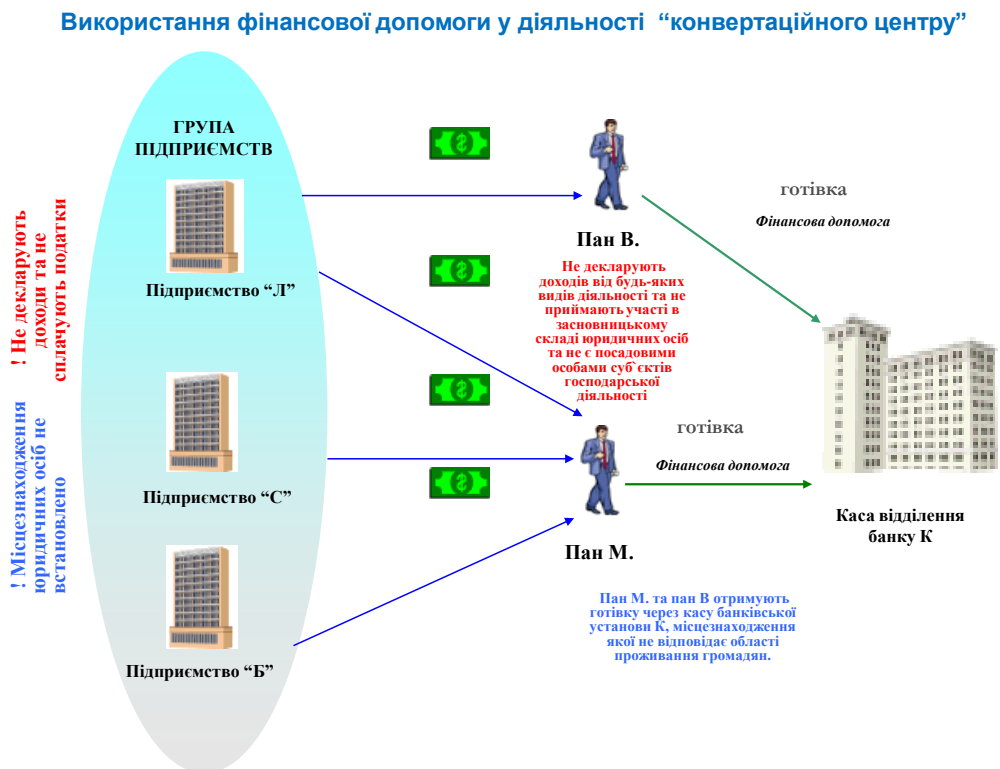
- акції, емітовані Компанією «А» мають ознаки фіктивності. Так, ціна 1 акції складає 4,3 грн. і перевищує номінальну вартість в понад 4 рази;

- зважаючи на стагнацію будівельного ринку України в 2010 році та відсутність інформації щодо діяльності Компанії «А», вартість акцій є явно завищеною.

4.2.3. Використання фінансової допомоги

Групою підприємств з ознаками «фіктивності» на рахунки, відкриті у банківській установі К перераховувались значні суми коштів, які в подальшому знімалися готівкою двома фізичними особами, як фінансова допомога.

Місцезнаходження банківської установи, де знімалась готівка не відповідає області проживання цих двох громадян, що її знімають.

Фізичні особи не декларували доходів від будь-яких видів діяльності та не входили до керівного та засновницького складу юридичних осіб, а також не були посадовими особами суб`єктів господарської діяльності.

4.3. Різновиди способів переведення безготівкових коштів у готівку

Важливим елементом схем переведення безготівкових коштів у готівку є предмет фінансової операції, який власне може різнитися як під час переказів між банківськими рахунками учасників схем, так і безпосередньо в операції з переведення безготівкових коштів у готівку. Зокрема:

- для юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців характерне:
 - зняття коштів для закупівлі товарів, послуг, робіт, зокрема сільськогосподарської продукції;
 - зняття коштів на господарські або адміністративні потреби;
 - зняття підприємницького доходу;
 - зняття коштів для придбання цінних паперів у фізичних осіб;
 - видача готівкою позики/фінансової допомоги працівникам;
- для фізичних осіб характерне:
 - внесення та зняття власних заощаджень;
 - видача готівкою позики/фінансової допомоги.

Класичною схемою переведення безготівкових коштів у готівку є здійснення видачі готівки під виглядом торгівельних операцій, що дозволяє оперативно та не привертаючи додаткової уваги перетворити безготівкові кошти підприємства у готівку під виглядом звичайних господарських операцій.

Так, кошти знімаються під виглядом закупівлі сільськогосподарської продукції. Така продукція, як правило, закуповується в індивідуальних сільських господарств у віддалених регіонах. Перевіряти закупівлі на невеликі суми у великої кількості господарств для контролюючих органів виявляється досить непростю справою. При цьому, продукція має нетривалий термін зберігання та може бути списана з огляду на прострочення терміну.

Має місце ще один спосіб швидкого та оперативного переведення безготівкових коштів у готівку – для закупівлі під звіт малоцінних товарів, для розрахунку за спожиту електроенергію, для відрядження.

Використання фіктивного постачання товарів, надання послуг чи робіт є досить поширеною схемою, відповідно до якої договори про купівлю-продаж товарів, послуг чи робіт вважаються такими, що поставлені або надані, проте насправді інформація фактично не підтверджується.

Подолання певних обмежень можливе шляхом перерахування коштів на рахунок фізичної особи-підприємця, який є платником єдиного податку. Оскільки такі фізичні особи сплачують лише фіксовану ставку податку, вони можуть здійснювати переведення безготівкових коштів у готівку в якості доходу або прибутку від підприємницької діяльності.

У випадку використання суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності та підставних осіб досить поширеним явищем є використання уповноважених осіб, які за довіреністю діють від імені юридичних осіб та підприємців – фізичних осіб, а також від імені фізичних осіб, здійснюють управління банківськими рахунками та використання уповноважених на зняття коштів для закупівлі товарів, робіт та послуг.

Як вже зазначалося раніше, у схемах переведення безготівкових коштів у готівку часто використовуються фізичні особи, що дозволяє уникнути додаткової необхідності у реєстрації суб'єктів господарювання у державних органах та звітуванні про здійснені господарські операції. Зняття готівки здійснюється під виглядом власних заощаджень з поточних рахунків, а також карткових рахунків.

Особливу увагу привертають фінансові операції, пов'язані зі зняттям готівки фізичними особами для оплати цінних паперів за готівку, що часто використовується у випадках, якщо необхідно перевести у готівку значні суми безготівкових коштів.

Слід зазначити, що для переведення коштів у готівку можуть використовуватись не тільки поточні рахунки, але й також карткові рахунки, які дозволяють їх власникам здійснювати фінансові операції з необмеженою частотою та в різних банківських установах, а головне – на суми незначних розмірів.

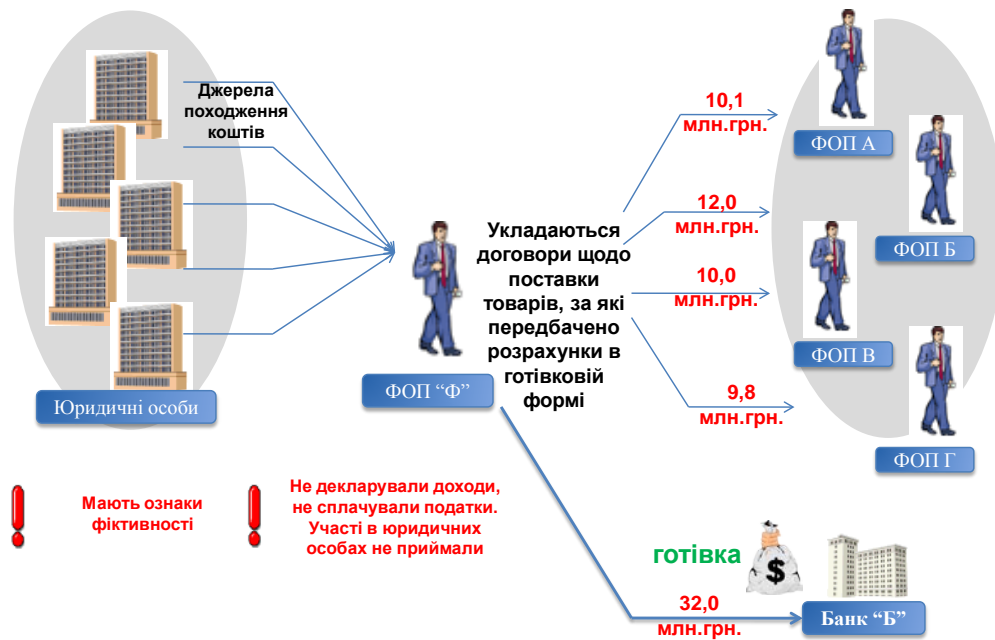
З метою оплати поточних адміністративних видатків або оперативного доступу до коштів у будь-якому регіоні, де компанії здійснюють закупівлю товарів, можливе відкриття корпоративних карткових рахунків, які використовуються за необхідністю. Кошти знімаються під виглядом оплати палива або закупівлі сільськогосподарської продукції.

Можливий сценарій, коли відкриваються зарплатні картки на неіснуючих працівників фіктивної компанії, здійснюються значні та систематичні перерахування на дані карткові рахунки, які в подальшому переводяться у готівку через банківські банкомати. З урахуванням ліміту встановленого на зняття коштів через банкомати, операції проводяться через каси банків з використанням банківських терміналів.

4.3.1. Зняття готівки фізичною особою-підприємцем для закупівлі промислових товарів

На рахунок фізичної особи – підприємця «Ф» надходили кошти від п'яти суб'єктів господарювання, інформація по яких вже передавалася до правоохоронних органів України в узагальнених матеріалах.

Переведення безготівкових коштів у готівку під виглядом закупівлі промислових товарів

Кошти, що надійшли, знімалися готівкою для розрахунків з фізичними особами – підприємцями за договорами поставки промислових товарів.

Фізичні особи – підприємці, з якими здійснювались розрахунки готівкою, не декларували доходи та не сплачували податки.

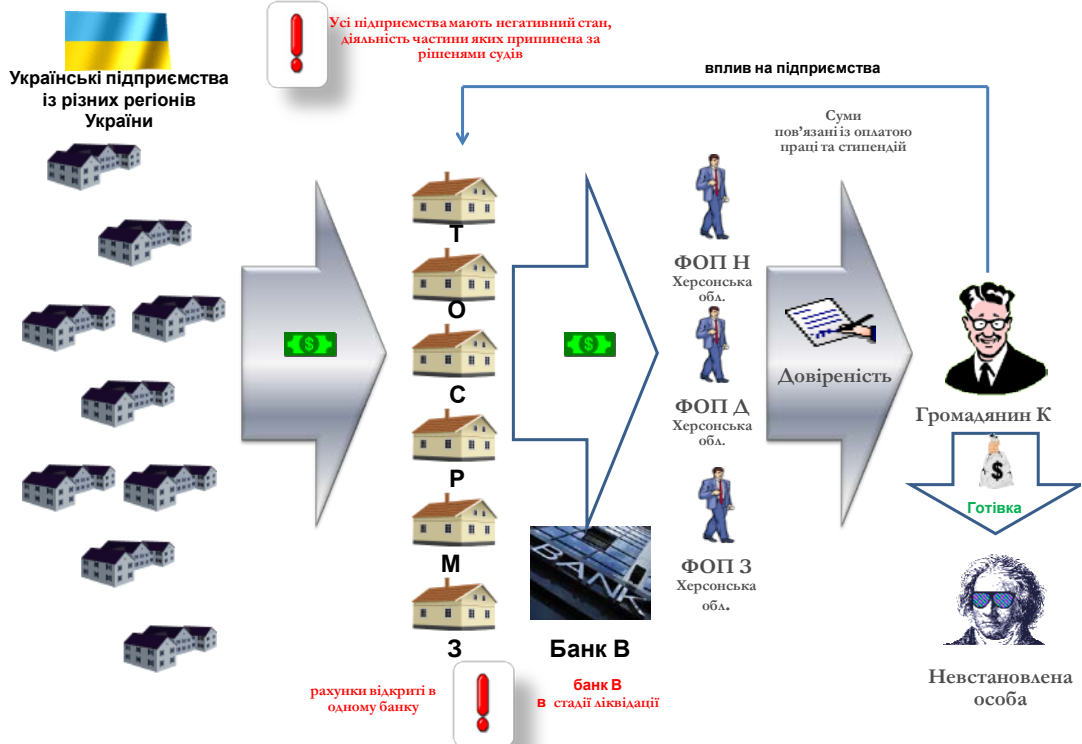
Загальна сума знятої готівки склала 32 млн. гривень.

При цьому, фізична особа – підприємець «Ф», протягом року мав незначні доходи, а суб'єкти господарювання, від яких надходили кошти на рахунок фізичної особи – підприємця «Ф», мали ознаки фіктивності.

4.3.2. Зняття готівки фізичними особами під виглядом оплати праці та стипендій

Громадянин «К» придбав підприємства «Т» і «О» з метою створення так званого «конвертаційного центру». Для цього він за допомогою системи «клієнт-банк» перераховував кошти, які надходили на рахунки «Т» і «О», на користь приватних підприємців «Н», «Д», «З» та маючи отримані від них довіреності знімав готівку для передачі посереднику.

Переведення безготівкових коштів у готівку під виглядом оплати праці та стипендій

Грошові кошти на великі суми надходили від значної групи контрагентів, розташованих в різних регіонах України, на користь шістьох підприємств «З», «Р», «М» та «С», а також «Т» і «О», рахунки яких відкрито в одному банку Банк «В», із різними призначеннями платежів (за матеріали, послуги, обладнання, продукти, за комп'ютерну техніку, засоби мобільного зв'язку, за векселя, товарно-матеріальні цінності, побутову техніку тощо).

В подальшому, отримані підприємствами грошові кошти, перераховувались на користь трьох суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб, рахунки яких також відкрито в Банку «В», в якості оплати та погашення векселів, надання фінансової допомоги.

За короткий період часу, готівкові кошти знімалися з цих рахунків із призначеннями платежів – «видача на виплати пов'язані з оплатою праці та стипендій».

Після того, як готівкові кошти було знято, рахунки приватних підприємців було закрито.

Підприємства «З», «Р», «М» та «С», а також «Т» і «О» мали ознаки фіктивності, використовували при розрахунках такі ризиковані боргові інструменти як векселі. Дані підприємства проводили безтоварні операції.

Постановами судів діяльність підприємств «Т» та «О» припинено.

Фізичні особи «Т», «Р», «К» отримували значні готівкові кошти через касу банку, розташованого в м. Києві (проживаючи при цьому в Херсонській області), в якості оплати праці та стипендій, хоча офіційно не були працевлаштовані, оскільки не отримували доходів як фізичні особи, не

декларували валових доходів як суб'єкти підприємницької діяльності, не були учасниками юридичних осіб.

Приватні підприємці «Н», «Д», «З», а також громадянин «К» у даний період були фігурантами інших кримінальних справ, а приватні підприємці «Н», «Д», підприємство «О» фігурували в рамках іншого розслідування.

Правоохоронними органами було проведено виїмку документів клієнтів Банку «В» приватних підприємців, а Національним банком України відкликана банківська ліцензія Банку «В» та ініційована процедура ліквідації банку.

4.3.3. Зняття готівки під видом закупівлі сільськогосподарської продукції уповноваженою особою за довіреністю

Виявлено схему використання фізичної особи – підприємця «К» для переведення безготівкових коштів у готівку у значних розмірах.

На рахунку юридичної особи «А» акумулювались безготівкові кошти від ряду підприємств з різним призначенням платежів.

В подальшому частина цих коштів перераховувалась на рахунок фізичної особи – підприємця «К».

Кошти, що надійшли, зняті готівкою на закупівлю сільськогосподарської продукції особою, яка діяла за дорученням фізичної особи – підприємця «К», фізичною особою – підприємцем «Е».

Загальна сума знятої готівки склала 23 млн. гривень.

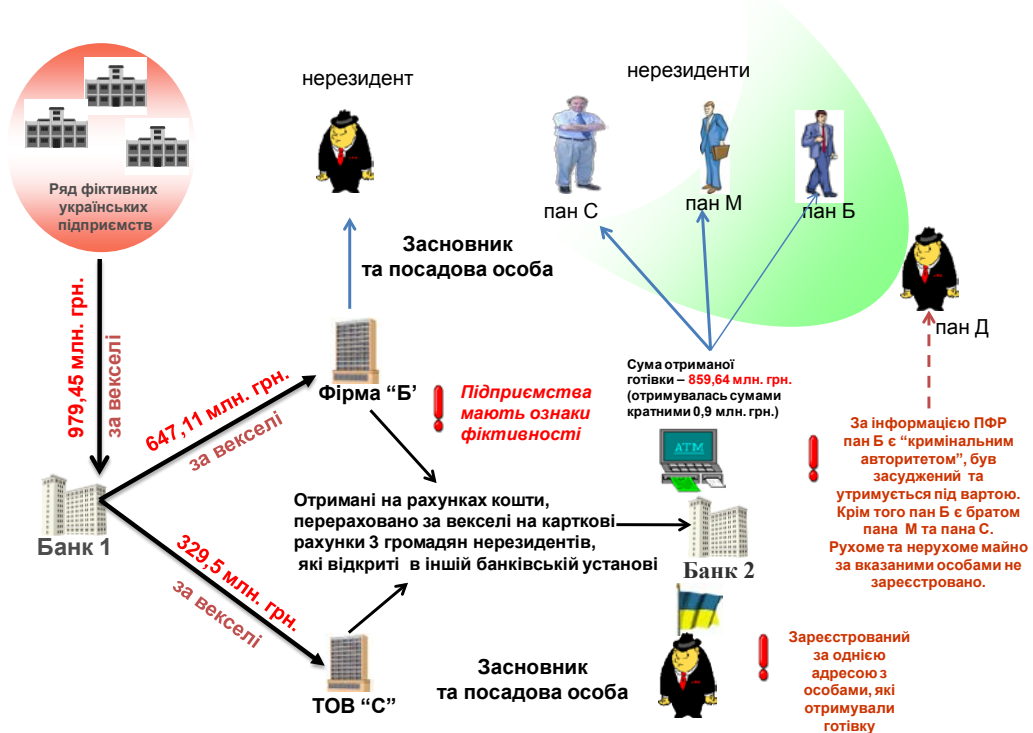
При цьому, фізична особа – підприємець «К», працюючи за спрощеною системою оподаткування набрав максимальний валовий дохід, переходив на загальну систему оподаткування та в подальшому декларував нульові валові доходи.

Юридична особа «А» раніше була об'єктом дослідження та інформація про неї передавалась у складі узагальнених матеріалів до правоохоронних органів.

4.3.4. Зняття готівки через банківські термінали фізичними особами

Виявлено, що за участю фізичних осіб – нерезидентів працювала налагоджена циклічна схема по переведенню безготівкових коштів у готівку через банківські термінали.

Переведення безготівкових коштів у готівку з використанням карткових рахунків

Фірма «Б» акумулювала на своєму рахунку кошти у вигляді погашення векселів у сумі 647,1 млн. грн., після чого кошти було перераховано на рахунки трьох фізичних осіб - нерезидентів та зняті готівкою через банківські термінали.

В подальшому, нове підприємство ТОВ «С» почало проводити аналогічні операції.

Загальна сума знятої готівки 859,6 млн. грн. Кошти отримувались сумами кратними 0,9 млн. грн. з карткових рахунків.

Підприємства, задіяні в даній схемі, мали незначні статутні фонди, зареєстровані одноособово, при мільйонних оборотах декларували мізерні доходи та сплачували мізерні податки.

Засновник та керівник ТОВ «Б» є громадянином іншої країни.

Директор ТОВ «С» є громадянином України та зареєстрований за однією адресою із фізичними особами – нерезидентами, якими здійснювалось зняття готівки.

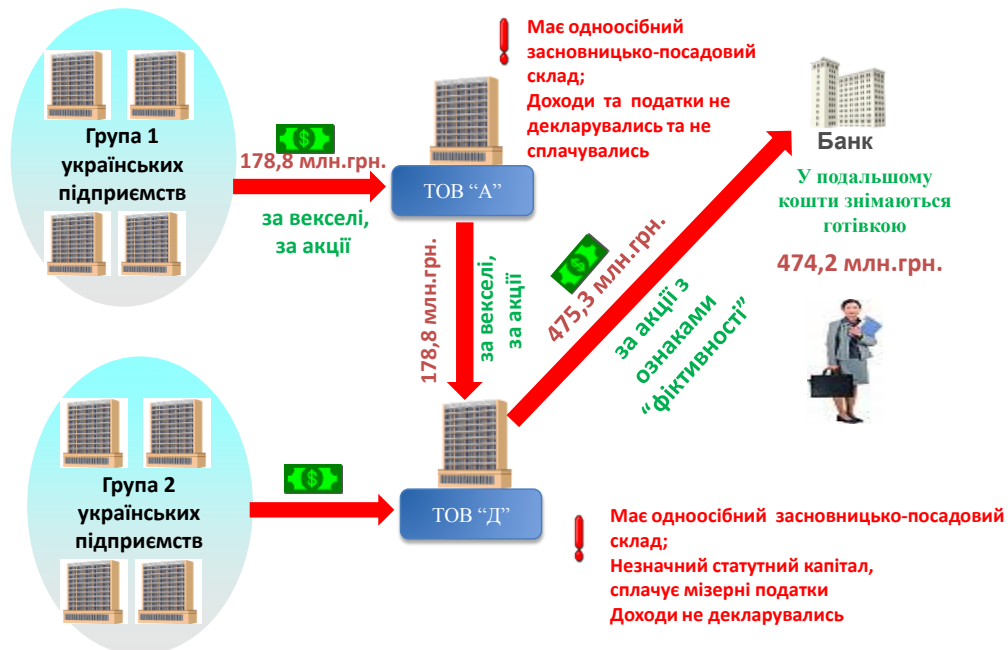
Фізичні особи – нерезиденти, які знімали готівкові кошти, на території країни реєстрації активної діяльності не здійснювали, нерухомості та автомобілів на даних осіб не зареєстровано.

Згідно з наданою підрозділом фінансової розвідки іншої країни інформацією, громадянин Д, який є братом фізичних осіб – нерезидентів, які знімали готівкові кошти, є «кримінальним авторитетом» та був засуджений у іноземній країні. На даний момент він утримується під вартою.

4.3.5. Зняття готівки фізичною особою під виглядом придбання цінних паперів (акцій та облігацій)

Встановлено схему руху грошових коштів, що дозволяє переводити безготівкові кошти в готівку з використанням акцій фіктивних акціонерних товариств.

Переведення безготівкових коштів у готівку під виглядом придбання цінних паперів у фізичної особи

За три місяці, з рахунку громадянки «Р», відкритого в відділенні банку м. Київ, було знято через касу готівкових коштів на загальну суму 474,2 млн. грн.

Кошти, отримані ТОВ «А» від першої групи підприємств (Київська, Одеська, Харківська, Вінницька та Сумська області) в якості оплати за акції та векселі, в подальшому перераховувались на користь ТОВ «Д», яке, у свою чергу, разом із коштами, отриманими від другої групи підприємств (Київська, Луганська та Івано-Франківська області), перераховувало їх на рахунок громадянки «Р» в якості оплати за акції, які містять ознаки «фіктивності», та облігації. В подальшому, зазначені безготівкові кошти з рахунку громадянки «Р», відкритого в банківській установі м. Києва, знімалися нею особисто готівкою через касу банку з метою придбання зазначених вище акцій, що містять ознаки «фіктивності» та облігацій.

ТОВ «А» має одноосібний засновницько-посадовий склад. Доходи та податки не декларувались та не сплачувались.

ТОВ «Д» має одноосібний засновницько-посадовий склад, незначний статутний фонд, сплачує мізерні податки. Доходи не декларувались та не сплачувались.

Громадянка «Р» не є суб'єктом підприємницької діяльності. Доходи за основним місцем роботи не декларувались.

РОЗДІЛ V. ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКИ У ВІДМИВАННІ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Кошти отримані злочинним шляхом можуть бути інтегровані у фінансову систему під виглядом легальних операцій, зокрема шляхом:

- внесення коштів готівкою до статутних капіталів суб'єктів господарювання;
- внесення засновниками або посадовими особами фінансової допомоги готівкою на рахунки суб'єктів господарювання;
- внесення коштів готівкою на депозитні рахунки суб'єктів господарювання або фізичних осіб з подальшим зняттям їх того самого або наступного дня;
- внесення коштів готівкою на депозитні рахунки суб'єктів господарювання або фізичних осіб та переуступлення права на їх одержання за банківськими кредитними угодами;
- внесення коштів готівкою на ощадні рахунки суб'єктів господарювання або фізичних осіб з випуском ощадних сертифікатів на пред'явника;
- внесення коштів готівкою на рахунки обліку заборгованості за банківськими кредитами суб'єктам господарювання.

Нижче наведено приклади розслідувань, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів шляхом використання готівки.

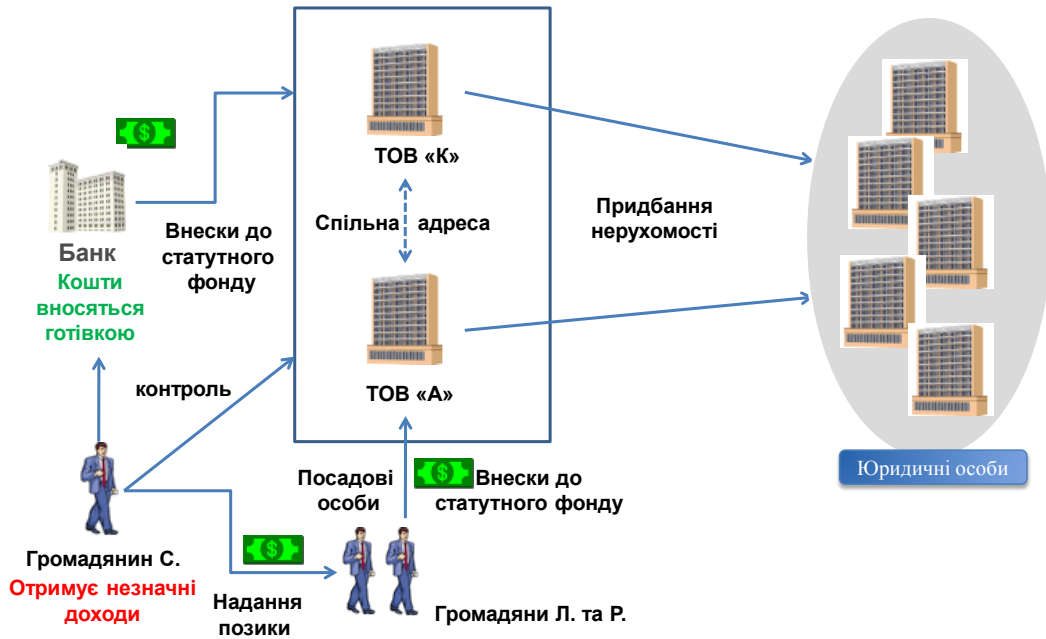
5.1. Внески до статутних капіталів

При здійсненні аналізу фінансових операцій встановлено, що громадянином «С» проводились операції із внесення коштів до статутних фондів підконтрольних підприємств готівкою на значні суми.

Крім того, Громадянином «С» надавались позики громадянам «Л» та «Р», які останні в подальшому вносили на користь ТОВ «А» як поповнення статутного фонду.

ТОВ «К» та ТОВ «А» отримані кошти спрямовувались на придбання нерухомості, яка розташована в інших містах.

Відмивання злочинних доходів шляхом внесків до статутного капіталу готівкою з подальшим придбанням нерухомості

Встановлено, що ТОВ «К» та ТОВ «А» зареєстровані за однією адресою.

При цьому Громадянин «С» зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності та задекларував незначні доходи, розмір яких не відповідає обсягу здійснених ним внесків до статутного капіталу.

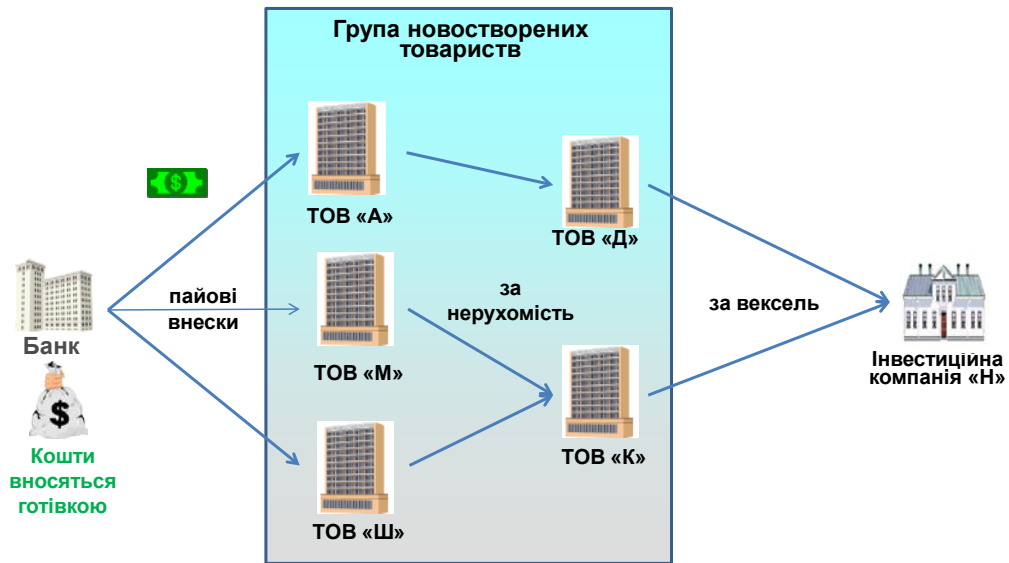
5.2. Пайові внески на користь суб'єкта господарювання

При здійсненні аналізу фінансових операцій, встановлено, що низкою новостворених підприємств, які зареєстровані в одному місті, протягом одного дня в одній банківській установі проводились операції з внесення коштів через каси банківських установ у вигляді пайових внесків готівкою на значні суми.

Зазначені кошти одразу перераховано на користь ТОВ «Д» та ТОВ «К» у вигляді оплати за нерухомість.

В свою чергу, ТОВ «Д» та ТОВ «К» кошти того ж дня перераховано на користь Інвестиційної компанії «Н» за векселі, які мали ознаки фіктивності.

Відмивання злочинних доходів шляхом пайових внесків готівкою з подальшим придбанням нерухомості

Фінансові операції проведено протягом одного дня

Встановлено, що ТОВ «М» та ТОВ «Ш» зареєстровані за однією адресою.

ТОВ «Д» має одноосібний засновницько-посадовий склад.

5.3. Отримання кредитів під заставу депозитних вкладів

При здійсненні аналізу фінансових операцій виявлено сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з відмивання злочинних доходів з використанням готівки.

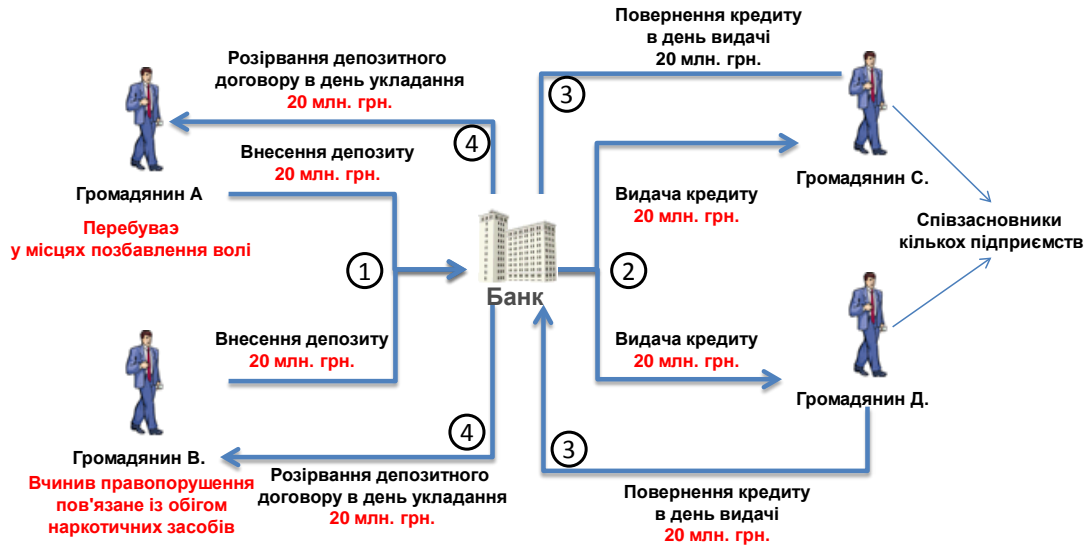
Громадянами «А» та «В» внесено на депозитні рахунки в одній банківській установі по 20 млн. грн.

В той же день громадянами «С» і «Д» було отримано готівкою кредитні кошти в тій же банківській установі в сумах по 20 млн. грн.

Зазначені кошти того ж дня були внесені громадянами «С» і «Д» готівкою у якості дострокового повернення кредиту.

Громадянами «А» та «В» також у той же день було отримано готівкою по 20 млн. грн. кожним у якості дострокового повернення суми депозиту.

Відмивання злочинних доходів шляхом кредитно-депозитних операцій з готівкою

Громадянин «А» за інформацією Міністерства внутрішніх справ України значився як особа, яка знаходиться у місцях позбавлення волі.

Громадянин «В» раніше скоїв правопорушення, пов'язане з обігом наркотичних засобів.

Громадяни «С» і «Д» були пов'язаними особами (співзасновники 2 підприємств).

5.4. Переміщення готівкової валюти за межі України

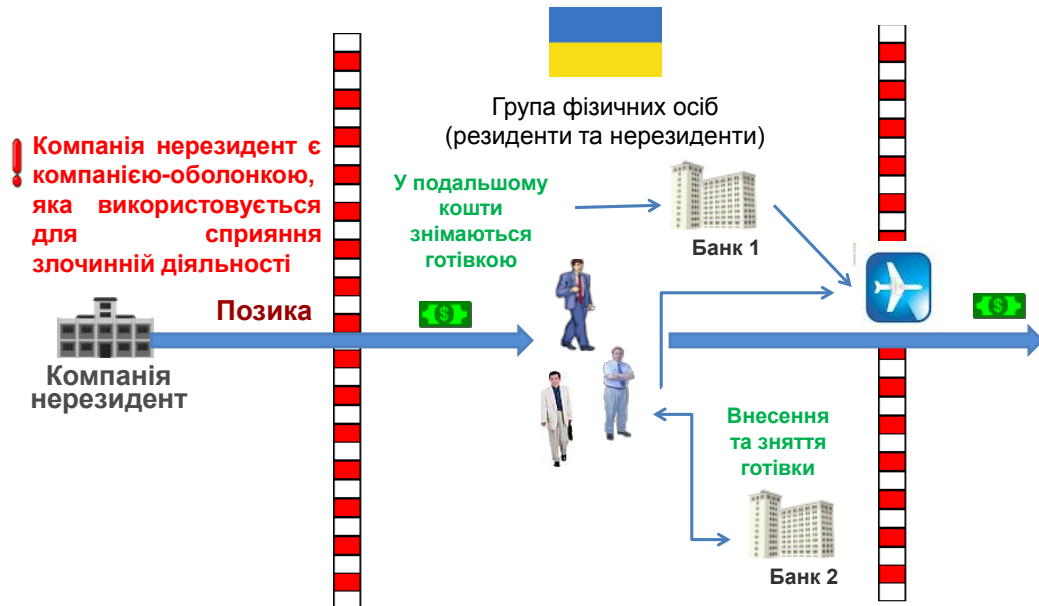
За інформацією правоохоронного органу України, організованою злочинною групою, до складу якої входили декілька фізичних осіб – резидентів та нерезидентів України, налагоджено канали незаконного вивезення іноземної валюти готівкою за кордон.

Відповідно до одержаної інформації, протягом певного періоду за межі України систематично здійснювалось перевезення іноземної валюти авіатранспортом в значних розмірах (кілька мільйонів доларів США за одне перевезення).

Джерелом походження коштів були перекази від компанії-нерезидента на користь учасників групи в Україні, які в подальшому в повному обсязі знімалися готівкою.

За інформацією підрозділу фінансової розвідки країни, де зареєстровано компанію-нерезидента, остання була компанією-оболонкою, яка використовувалася у злочинній діяльності.

Систематичне вивезення злочинних доходів у іноземній валюті фізичними особами до інших країн (кеш-кур'єри)

Крім того, учасниками групи проводилось внесення готівкової валюти на рахунки іншої української банківської установи з її подальшим зняттям.

Зазначені операції проводились з метою отримання довідок про залишки коштів на рахунках (для підтвердження джерел походження коштів при перетині митного кордону України) та подальшого вивезення авіатранспортом готівкових коштів за межі України.

РОЗДІЛ VI. ВИСНОВКИ

Враховуючи прагнення злочинців ефективно приховувати походження злочинних доходів та водночас зберігати свої активи в найбільш ліквідній формі, готівка безперечно набуває широкого розповсюдження в схемах відмивання злочинних доходів.

В умовах достатньо значного обсягу готівки в економіці, яка в тих чи інших масштабах природно використовуються юридичними або фізичними особами з огляду на характер та специфіку їх діяльності, виявлення та протидія відмиванню злочинних доходів з використанням готівки стає вкрай складним завданням.

Складність такого завдання також підтверджується й тим фактом, що обіг безготівкових коштів більше контролюється зі сторони органів державної влади аніж обіг готівки.

З урахуванням вищезазначеного, а також того факту, що лише незначна частина готівки перебуває у постійному обігу, основна увага зосереджується на виявленні в першу чергу операцій, пов'язаних з систематичним переведенням безготівкових коштів у готівку через каси банківських установ, та припиненням діяльності «конвертаційних центрів».

Слід також зазначити, що зважаючи на постійне впровадження законодавчих обмежень та посилення контролю фінансової системи зі сторони органів державної влади, злочинці розробляють нові або вдосконалюють існуючі схеми відмивання злочинних доходів, переслідуючи мету надати протизаконним фінансовим операціям якнайбільш легального вигляду.

В той же час, як на рівні органів державної влади, так й на рівні суб'єктів первинного фінансового моніторингу, постійно впроваджуються нові та вдосконалюються наявні методи та підходи до виявлення схем відмивання злочинних доходів.